

DR. SZELÉNDI GÁBOR

ny. főiskolai tanár

Kaposvár

Műveltségkép az ezredfordulón

– TANÁCSKOZÁS A MAGYAR PEDAGÓGIAI TÁRSASÁGBAN –

Az MPT Országos Választmányának márciusi, budapesti ülésén *Műveltségkép az ezredfordulón* címmel előadást tartott *Köpeczi Béla* akadémikus, az MPT tiszteletbeli elnöke és *Marx György* akadémikus, az MPT választmányi tagja. Nagy érdeklődés kísérte a választmány a nyilvános ülésén elhangzottakat.

Marx György referátumában történeti áttekintést adott a műveltségkép változásairól – az eszményekről, a tudományos fejlődésről és a közvetítő rendszerekről. Míg az Ókorban a családi nevelés dominált, és különböző mértékben közvetítette az értékeket, a tudomány és művészet anyagát, addig az Újkorban óriási szerepet kap az iskola, az oktatás. Új tudományágak kezdenek meghatározó jelentőségűvé válni – a filozófia, a történelem, a művészetek mellett a dinamika és az evolúció tudományai válnak irányítónak. A felfedezések, a találmányok, az ipari forradalom korában óriási fejlődésnek indul a közoktatás. A tudományos és ipari fejlődés követése egyre nehezebb az oktatásban már a 19. században is, úgy tűnik, hogy lassan a tantervek „betelnek”, egyre nehezebben tudják feldolgozni a tudományos és technikai fejlődés anyagát. A 20. században új „forradalom” megy végbe, a tudományos fejlődés gyorsuló üteme, az új tudományok kialakulása (atom, számítógép stb.) következtében. Gyorsabb a változási ütem, mint az a fejlődés, amire az oktatás képes. Summázva: az oktatás, de a család is a régi „tudást” tanítja, hiányzik az új tudásé. Vázolta a társadalmi elidegenedés problémáját, a fiatalok lázadásait, az etikai problémákat, az egyre aggasztóbb természeti pusztulás tényeit (savas esők stb.).

Mi van ma nálunk, 2000-ben? A fő kérdés az elmúlt magyar évezred, István király, a millennium és a többi. Viszont hiányzik a jövő évezred „tárgyalása”. „Piti” kérdések (társadalmi és politikai), a nagyon rövid távú jövőkép kap helyet a közvéleményben, a politikában, az oktatásban. Főleg a fiataloknál dominál a mának, a nagyon rövid távú jövőnek élés, mivel a múlt nem fontos nekik, a távoli jövő még nem érdekli őket. Így egyik világproblémánk, az energia sem. A szén, olaj, gáz, atom az egyik fejlődési trend, és ez a reális, nem a víz, a szél, a nap. E téren is hosszú távú döntések kellenek, de azt nem vállalja a politika, de a közvélemény sem lát tisztán. Az oktatás, a tömegkommunikáció is inkább a régmúlttal meg a jellel foglalkozik, pedig ezek helyett a jövőt kellene tárgyalni, megérteni. Az energiaprobléma mellett a klímaváltozást, a globális felmelegedés évszázados eddigi és a jövőben tragikusan jelentkező hatásait; az üvegházhatás már szólam, de ismerik-e a következményeit, hogy a tenger mit fog elpusztítani, hogy mit jelentenek a savas esők a termőföldek drasztikus csökkenésében. Hogy mit jelent a világnak a kemizálás, az atom, a radioaktivitás, a klónozás, a gének manipulálása. Ezekről a nagy kérdésekről kellene beszélni az embereknek, a fiataloknak, például olyan kérdések helyett, mint a régi kastélyok restaurálása.

Jelentős társadalmi feladatként emelte ki a magyarnak lenni, európainak lenni és globálisan fejlettnak lenni egységét. Hangsúlyozta a nemzeti kultúra helyét ebben az egységben, de dominancia nélkül.

Mik legyenek a műveltségkép domináló elemei az új évezredben? Társadalomban és oktatásban: 1. A valóság ismerete és tisztelése. 2. Jó választások. 3. Predektív modellek. 4. Új helyzetekben való felhasználásuk. 5. Ellenőrizni – kísérletekkel. 6. A modell alkalmazása – határon belül és kívül.

Mit tehet az iskola? Fő törekvése legyen: segíteni a felkészülést a felnőtt életre. Ebben óriási lehetőség, hogy a lángelme és a gyermek közel van egymáshoz, bizonyos téren határtalan lehetőségekkel. A másik alapvető dolog: a tudomány modelleket alkot (Neumann, Einstein). Ezeket a modelleket be kell vinni az iskolába. Az iskolában elemi szinteken kezdeni a legfőbb kérdésekről való beszélgetést, ismeretnyújtást, -szerzést. Mit lehet és kell tennünk? Nagyon sokat és nagyon gyorsan, mert a jövő versenyfutás a katasztrófa és a nevelés között.

Köpeczi Béla előadásában a társadalomtudományok oldaláról vizsgálta a kérdést, a tudományok és az iskolai nevelés kapcsolatát vizsgálta. Taglalta a világakadémia problémáit az Interneten, kiemelve az értékek közötti válogatás fontos szerepét.

Elemelte a két tábor, a globalizáció és a diverzitás (különbözőségek) küzdelmét a társadalomban, a politikában, meg az emberek mindennapi életében. Az emberek, köztük a fiatalok egy részét érdeklik a világ dolgai – pártokban, civilszervezetekben, vallásokban –, de még nem eléggé általános. Kitért a nyelvek szerepére, a hazai nyelv (minden országban) és a lassan eluralkodó angol nyelv viszonyára. Mint minden téren, így a nyelvhasználatban is gond az amerikanizálódás jelentkezése, meg a másik, az eldurvulás, a mindent kimondás ügye. Saját történelemszemléletünk pesszimizista voltára kitérve, elemelte ennek eredőit, történeti áttekintést adva 1945, 1956 és 1989 utánra gondolva. Egyesek szerint még mindig Trianon a fő probléma, még mindig a 15 milliós magyar nemzetben gondolkodva. Pedig ma a főkérdés az integráció, az európai demokratikus nemzetekhez az unióhoz való kapcsolódás. Beletartozni a közösségbe, de megőrizni nemzeti kultúránkat, sajátos értékeinket. Társadalomban és oktatásban érvényesíteni a pluralizmust. Mit jelent a kultúrában a globalizáció és diverzitás egysége? Már ma is érvényesül a globalizáció a populáris kultúrában (krimik, szappanoperák, rockzene stb.), és ennek minden árnyoldala, álproblémák bemutatása a realitások helyett. E téren is szűrő szerep vár a családra, iskolára és a tömegtájékoztatásra. Az elit-kultúrában most posztmodern áramlatok uralkodnak az eddigi romantika és realizmus küzdelme helyett, a hedonizmus dominál. Éles az ellentét a hagyományos műveltségmodell és az új között.

A globalizáció érvényesülése mellett hogyan lehetne többet tenni a különbözőségek (diverzitás) érvényre jutása érdekében? Mit befolyásolhatunk, ami ránk tartozik az oktatásban meg a családban? Kiemelkedő a pedagógus szerepe, aki ismereteivel és személyiségével hat, formál a családdal. Plurális nevelést, de benne általános emberi értékeket adni minden iskolában, minden szinten az ismeretek közlése és az ember formálása egységében, ez a pedagógia-tudomány és a pedagógusok dolga.

A vitában sokan kifejtették véleményüket, kiegészítve az előadásokat, egyet értve, olykor vitatkozva velük.

Csizmadia Ferencné az emberi kapcsolatok kultúrájának fontosságára hívta fel a figyelmet, a viselkedéskultúra helyére az iskolában. *Szeléni Gábor* riasztónak, aggasztónak tartotta a két előadás által felvázolt helyzetet. Emlékeztetett arra, hogy az MPT már évekkel ezelőtt a VI. Nevelésügyi Kongresszus előtt és azon is érdemben foglalkozott a globalizáció és a többi világprobléma ügyével. Most 7-8 év után ugyanezt teszi. Az elhangzottakból kiderül, hogy nagyon keveset tettünk e világproblémák hazai megoldása terén. Kérdezi, sürgeti, hogy mit lehet és mit kellene tennünk – az MPT-nek, az MTA-nak, az oktatásügynek, mindenkinek, együtt. *Kovács Attila* arról szólt, hogy az ember elmaradt a technikai fejlődés mögött. *Széchy Éva* a politikai manipuláció veszélyeire emlékeztetett. *Bakonyi Pál* az egykori természettudományos integrációs tanítási kísérletek mai helyzetére kérdezett rá. *Olasz István* szót emelt a hagyományos európai kultúra értékei mellett. *Meláth Ferenc* a nyelvi diverzitás megőrzésével ellentétes nemzetközi modellek hatásai iránt érdeklődött. *Laurenszky Ernő* a műveltség közvetítésére hivatott pedagógusok életminőségének romlására utalt. A csak kellemes dolgok iránt fogékony fiatalokról szóló tapasztalatait megosztotta a jelenlévőkkel. *Szebényi Imre* szükségesnek tartotta minden pedagógusnak az alapvető természettudományos műveltséget, hogy hiteles válaszokat tudjanak adni az ökológiai veszélyekre vonatkozóan. *Rókusfalvy Pál* a műveltség és erkölcs összefüggéseit elemelte, a saját és az emberiség sorsáért felelős ember csméjét hangsúlyozva, jobb képet festett a jövő nemzedékről, mint a többi felszólaló. Abban, hogy

milyenek a gyermekeink, a mi felelősségünk is benne van. *Harangi László* korreferátumában a tanuló társadalom, az élethosszig tartó tanulás szükségleteit elemezte, a Delors-féle UNESCO-jelentést taglalta. *Borbélyné Török Mária* ismertette a Zala megyei tagozat ülésén elhangzottakat. Szólt a tudástőke felértékelődéséről, de ez nem mindenki számára érhető el ma. A természettudományok bizonyos prioritását elismerve szót emelt a test és a szellem egysége mellett is. A pedagógus szakmai műveltségének tartalmát taglalva, kiemelte a tantárgycsoportok fölé való felülemelkedést az egységes műveltségkép kialakítása érdekében. *Szentjóni Szabó Tibor* a kultúra keleti és nyugati összetevőinek arányosságát igényelte. A szakképzés területén is a munkakultúra fontosságát hangsúlyozta, valamint kitért a műveltség viselkedésformáló szerepére, ennek fontosságára.

Marx György akadémikus záró gondolataiban hangsúlyozta, hogy sem a világban, sem hazánkban nem közeledtek a problémák megoldásához. Még a tömegkommunikáció terén is csökkenő kulturális „érdeklődés” tapasztalható. Mindenütt, hazánkban is, társadalmi nyomás kellene, közvélemény az égető világproblémák megoldását sürgetve.

Köpeczi Béla akadémikus zárszavában az ezredforduló szellemi áramlataiban segített eligazodni: a diverzitás és globalizáció vitába állást foglalt ezek egysége mellett; a posztmodern emberképből hiányolta a társadalomban élő ember eszméjét; a társadalomban, az oktatásban érvényesülő pluralista viszonyok között is kiemelte az általános, a humanista eszmények, normák érvényesülését, melyért a család, a tömegtájékoztató és az iskola egyaránt felelős.

DR. HAJZER LAJOS
Pécs

Gárdonyi Tamás: Színe és visszája

– MINDENFÉLE ÚJSÁGCIKKEK –

Nemcsak a könyveknek, hanem az újságcikkeknek is megvan a maguk – néha tragikus – „sorsa”: néha végigolvassák, aztán – az írások fajsúlyától függően – gyorsan elfelejthetik még a szerzőjüket is, s ez igen kegyetlen dolog... Szerencsére akadnak kivételek is, mert a szerző és a cikk témája – a megírás módjával és a célzatával együtt – tartósabban megragadhatja az olvasót.

A napi sajtó elröppenő életünk, száguldó napjaink hú tükre, boldog és boldogtalan periódusaink lakásunkra érkező „naplója”, amit az előfizetők nevében gyakran a beavatott újságírók szakszerűen vezetnek. És néha jó „visszalapozni” időben, emlékezni azokra az eseményekre, történésekre, amelyeket a magyar társadalom az utóbbi évtizedekben – akarva-akaratlanul – átélt mind a szűkebb pátriában, mind az otthonunktól kissé távolabb.

Gárdonyi Tamás pécsi újságíró *Színe és visszája* (Mindenféle újságcikkek) című kötete mintegy 4 évtized jeles és apró eseményeit örökíti meg, idézi fel újra az idősebb olvasóban. Az ifjabb nemzedéknek pedig valós ismereteket nyújt például a „vasfüggönyön túlra tett” első utazásaink kálváriáiról, az ún. rendszerváltás előttről.

Az öt fejezetből álló cikkgyűjtemény (Eszmék és utak; Szerelmünk, a színház; Jártomban – keltemben; Életminták; Amikor a hóhért akasztják (Gárdonyi Tamás újságírói munkásságának is – többé-kevésbé – hú képe a győri Kisalföldtől a pécsi Dunántúlig). Új Dunántúli Naplóig.

A pedagógusi képzéssel is rendelkező szerző munkája azért is figyelemre méltó, mert jó néhány írása ma is felhasználható az iskolai oktatás különféle fokain. Mert Martyn Ferenc (1899–1979) élettörténetének epizódjai (Ajándék a városnak 23–27. lap) ma is érdeklődésre számíthatnak az egész országban éppúgy, mint Nemeskürty István pécsi diákévei (Befejezett múlt, 38–42.), avagy a szerző Bertha Bulcsuval készített interjúja (65–70.) stb.